

Na marginesie nowych przekładów ważnych średniowiecznych źródeł kronikarskich do dziejów Polski, Pomorza i Słowiańszczyzny zachodniej

Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum kronika Danii*, wg opracowania Fr. Winkela Horna z duńskiego przetłumaczył Jan Wołucki, Sandomierz (Armoryka) 2014, ss. 456 (Biblioteka Tradycji Europejskiej, nr 52).

Vvitichindus, *Res gestae Saxonicae et Annales Corbeienses et Annales Hildesheimenses* / Widukind, *Dzieje Sasów oraz Roczniki korbejskie i Roczniki hildesheimskie*, przeł. Grzegorz Kazimierz Walkowski, Bydgoszcz 2013, ss. 293.

Tłumaczenie i wydawanie narracyjnych tekstów źródłowych zawsze stanowi nie lada wyzwanie. Związane jest to nie tylko z potrzebą świetnej znajomości języka oryginału oraz umiejętnością oddania w dzisiejszym języku narodowym stylu autora i epoki, ale przede wszystkim z przeprowadzeniem studiów źródłoznawczych, które pozwolą uzyskać z wielu istniejących wersji tekstu tą najbliższą oryginałowi, którą dopiero podda się translacji. Bardzo ważną kwestią jest też wybór celu wydania pracy – czy ma być pracą skierowaną do czytelnika nie(tylko)profesjonalnego, jak uczniowie, wówczas praca nie powinna być obciążona nadmiernie rozbudowanymi komentarzami, wyjaśnieniami. Czy staramy się dotrzeć z nią do czytelnika już wyrobionego, poszukującego dodatkowych, pogłębionych studiów wokół dzieła i jego treści. Ten drugi model, zastosowany m.in. w *Pomeranii* Tomasza Kantzowa¹, nie tylko wymaga większego nakładu pracy, ale powoduje rozrost objętościowy publikacji, przez co staje się ona droższa i mniej dostępna. Niezależnie od przyjętego rozwiązania teksty źródłowe muszą zostać poprzedzone wprowadzeniem do tematu, a przede wszystkim do epoki, w której powstał dany utwór, jego języka i przekazu, gdyż często zawierają wiele informacji bałamutnych, legendarnych i bajecznych, czy skorygowanych przez stulecia prac badawczych. Publikacjami takimi, które spełniały te postulaty i stanowią dla mnie w pewnym sensie prace wzorcowe były zwłaszcza, wydane przed kilkudziesięciu laty przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe i zainicjowane w dobie obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego przez pracownię edytorską Instytutu Historii PAN (Aleksander Gieysztor, Brygida Kürbis, Gerard Labuda), tłumaczenia

---

¹ Kantzow 2005.

m.in. *Kroniki słowiańskiej Helmolda*, *Kroniki Kosmasa*, czy *Kroniki Wielkopolskiej* w opracowaniu i przekładzie najwybitniejszych ówczesnych badaczy². Warto też wspomnieć o wydanych w serii Biblioteki Narodowej *Kronice Polskiej* Galla Anonima, czy Wincentego Kadłubka, *Powieści minionych lat*³, a także pracach Wipona⁴, Piotra z Dusburga⁵, Marcina Polaka⁶ oraz dwóch kronikach węgierskich⁷.

Mimo zarysowanego tu dorobku wydaje się, że ruch edytorski w Polsce jest stosunkowo niewielki. Obserwując jednak obecnie rynek księgarski można odnieść wrażenie, że po okresie stagnacji w ostatnich latach, w zasadzie za sprawą dwóch wydawnictw (Armoryka z Sandomierza oraz Walkowski z Bydgoszczy) nastąpiło przyspieszenie prac translatorskich ważnych średniowiecznych źródeł historycznych dotyczących Europy Środkowej na język polski. Przyjrzyjmy się tym pracom na przykładzie dwóch kronik.

W 2014 r. nakładem sandomierskiego wydawnictwa Armoryka⁸ ukazało się polskie wydanie najważniejszego dzieła duńskiego średniowiecza i bodaj całej Europy północnej – *Gesta Danorum* Saxa Gramatyka⁹. Kronikarz¹⁰ ten pochodził z Zelandii, wykształcony został gruntownie we Francji (Reims, Paryż?). Po powrocie został sekretarzem biskupa, później arcybiskupa Absalona¹¹. Dzieło napisane zostało z inicjatywy Absalona najprawdopodobniej między 1185 a 1219 r. (dyskusja na ten temat trwa). Po śmierci arcybiskupa w 1201 r. Saxo dedykował swoje *Gesta Danorum* następcy Absalona Andersowi Suensonowi¹². Kronika omawia dzieje Danii od mitycznego Dana do około 1185 r. i kończy się na ujarzmieniu Słowiańszczyzny – Pomorza. Podzielona jest na 16 ksiąg. Saxo zaczął pisanie dzieła ok. 1185 r. od 10 księgi poświęconej Haraldowi Sinozębemu i jego następcom. Po 1202 r. uzupełnił swoje Dzieje dziewięcioma rozdziałami wstępnymi zawierającymi historię mityczną¹³. *Gesta Danorum* reprezentują podobnie jak dzieło Svena Aggesona – *Brevis historia regum Dacie* – nurt historiografii duńskiej związany z dworem Waldemarów i legitymizujący ich jedynowładztwo. Kronikarz wykorzystał praktycznie wszystkie dostępne ówczesne źródła skandynawskie i północnoniemieckie (m.in. sagi – w tym

² Kronika Wielkopolska 1965; Kosmas 1968; Helmold 1974; w serii tej wydano ponadto inne źródła - Piśmiennictwo 1966; Kronikarze czescy 1978; Pomorze Zachodnie 1979; Historia Królestwa Słowian 1988.

³ Anonim 1999; Mistrz Wincenty 1999; Powieść minionych lat 1999; wydano też m.in. Żywoty Karola Wielkiego - Einhard 1950.

⁴ Wipon 2005.

⁵ Piotr z Dusburga 2004.

⁶ Polak 2008.

⁷ Żywot św. Stefana 2003; *Gesta Hungarorum* 2006.

⁸ Warto może zauważyć, że to samo wydawnictwo w roku 2014 opublikowało *Kronikę Słowiańską Helmolda* - Helmoldus 2014. Nie jest to jednak wznowienie krytycznego i bardzo poszukiwanego na rynku antykwarycznym wydania tłumaczenia Józefa Matuszewskiego w opracowaniu Jerzego Strzelczyka j.w., ale reprint wydania Jana Papłońskiego z 1862 r., nie poprzedzony nawet krytycznym wstępem.

⁹ Saxo Grammaticus 2014.

¹⁰ Z opracowań słownikowych wspomnę tu: Labuda. 1975; Skovgaard-Petersen 1982; Volz 1995. Z bogatej literatury poświęconej Saxowi zob. następny przypis.

¹¹ Nie sposób wymienić literatury dotyczącej Saxa, wskażę tu jedynie ważniejsze nowsze prace - Szacherska 1976; Johannesson 1978; Skovgaard-Petersen 1980, 139-140; Weber 1987, 95n; Skovgaard-Petersen 1991, 331n.; Friis-Jensen 1996; Öberg 1998; Friis-Jensen 2000, 250n oraz najnowszy zbiór studiów poświęcony kronikarzowi - por. Nyberg 2004.

¹² Olrik, Ræder 1931, 3.

¹³ Volz 1995. Tę część przetłumaczył, opatrzył komentarzem i wydał po niemiecku Hans-Jürgen Hube (2004).

*Skjöldunga saga*¹⁴, tradycje ustne, autorów antycznych oraz dla części historycznej dokumenty, kronikę Adama z Bremy, *Kronikę roskildzką*, historię Svena Aggesøna), prawdopodobnie wraz z *Kroniką słowiańską* Helmolda i, co jest jednak wątpliwe, dzieło Widukinda¹⁵. Dzieło to reprezentujące schyłkowy okres tzw. renesansu XII w. wywarło przeogromny wpływ na dziejopisarstwo duńskie i skandynawskie, gdyż kolejne prace przez setki lat aż do oświecenia były zaledwie jego kontynuacjami lub skrótami. *Gesta Danorum* z powodu ukazania wielu wątków jest dziełem ważnym nie tylko dla historyków, ale też filologów, badaczy sag, baśni, mitologii i religii skandynawskiej ale też słowiańskiej. Tym należy tłumaczyć duże nim zainteresowanie nauki w zasadzie na całym świecie. Jednak kunszt łaciny Saxa powoduje, że do tej pory ukazało się jedynie kilka pełnych translacji *Gesta Danorum* na współczesne języki narodowe (duński, angielski, francuski, włoski, rosyjski, japoński i hiszpański), zdecydowanie więcej mamy natomiast tawestacji i wypisów. O trudności przekładu oryginalnego tekstu Saxa pisali wszyscy jego tłumacze, a niedawno duński tłumacz i najlepszy znawca łaciny średniowiecznej w Danii Peter Zeeberg¹⁶. W Polsce do tej pory nie było tłumaczenia Gestów, opublikowano jedynie fragmenty¹⁷, co może dziwić, gdyż kronika ta wykazuje duże podobieństwa z *Kroniką polską* Wincentego Kadłubka, napisaną praktycznie w tym samym czasie. Porządne polskie wydanie pozwoliłoby nie tylko specjalistom dokonywać porównań obu dzieł¹⁸, a być może w przyszłości zaowocowało nowymi studiami komparatystycznymi.

Niestety lektura polskiej edycji Gestów ukazuje, że tłumaczenie nie zostało dokonane z języka oryginału ale z języka duńskiego. Wykonał je popularyzator historii skandynawskiej mieszkający od lat w Danii Jan Wołucki¹⁹. Opracowanie zostało oparte na popularnej edycji Frederika Winkela Horna z 1911 r. bazującej z kolei na niezbyt udanych źródłowych wydaniach dziewiętnastowiecznych²⁰. Mimo, że sam autor wymienia różne duńskie edycje i zna istotne ułomności wersji, z której korzystał, zdecydował się przelożyć na język polski właśnie pracę F.W. Horna, gdyż jak stwierdził należy ona do najpopularniejszych. Jako kolejny argument wymienia J. Wołucki to, że przekład ten wydaje się być najbliżej nordyckiej tradycji, gdyż Horn *staronordycką poezję ukrytą w łacińskim tekście kroniki odważnie odtwarzał wierszem zbliżonym do Eddy*. [Podczas gdy] Saxo wprowadza postacie i pojęcia ze starożytności (...) stosuje też często archaiczne jednostki miar (...). Tekstu łacińskiego nie dało się więc zaadoptować – tłumacząc go, tworzone nową wartość. F.W. Horn wyszedł z założenia, że nie należy wikinga przyodziewać w rzymską togę. Nie tylko odtwarzał poezję staronordycką, ale oczyścił też tekst z wielu erudycyjnych popisów łacinnika, m.in. odwołań do mitologii

¹⁴ Ehrhardt 1995.

¹⁵ Skovgaard-Petersen 1969, 58n.; Sawyer 1994, 532.

¹⁶ Zeeberg 2004, 13-22, tam też uwagi poświęcone innym, nie tylko duńskim przekładom Saxa.

¹⁷ Labuda 1954; Pieradzka 1953, 110-124; Schröder 1967; Labuda 1999.

¹⁸ Por. uwagi M.S. Szacherskiej 1976.

¹⁹ W 2011 r. nakładem sandomierskiego wydawnictwa Armoryka okazało się również tłumaczenie *Sagi o wikingach z Jom* - Saga o wikingach 2011. Wydanie to jest tłumaczeniem drugiego (z 1829 r.) duńskiego wydania sagi dokonane przez Carla Christiana Rafna - por. Saga o wikingach 2011, 166-168, pomija zatem zupełnie ustalania badaczy sag, tak klasycznych jak Finnur Jónsson, czy też najnowsze badania norweskie i islandzkie. Autorem przekładu jest również Jan Wołucki, autor także innych prac o tematyce popularno-naukowej - por. Wołucki 2000; 2005.

²⁰ Saxo Grammaticus 1911.

starożytnej, które w ustach nordyckich bohaterów są niemal bolesnym zgrzytem...²¹. Warto tu podkreślić, że J. Wolucki zna najnowsze krytyczne wydanie oryginału opracowane przez Karstena Friis-Jensena²² oraz tłumaczenia na język duński Petera Zeeberga, jednak z niezrozumiałych dla mnie powodów nie skorzystał z nich²³.

Drugą pracą, na którą chciałbym zwrócić uwagę jest polski przekład *Dziejów Sasów* Widukinda, który wraz z Rocznikami korbejskimi i hildesheimskimi ukazał się w 2013 r. w tłumaczeniu Grzegorza Kazimierza Walkowskiego, nakładem jego samego²⁴. *Dziejów saskich w trzech księgach*, dzieła Widukinda (ok. 925-po 973) mnicha w Nowej Korbei, wykształconego w Fuldzie, ostatniego wybitnego reprezentanta germańskiej historiografii plemiennej, nie trzeba bliżej przedstawiać, ponieważ praca ta (napisana w latach 967-968 i później uzupełniana, nawet po 973 r.) jest dość dobrze, przynajmniej we fragmentach, znana w Polsce, gdyż zawiera pierwsze wzmianki o państwie Piastów, m.in. walkach Mieszka I z Wichmanem i plemionami połabskimi²⁵.

Jak wynika z noty edytorskiej oraz strony internetowej G.K. Walkowskiego ma on na swoim koncie także inne tłumaczenia, jak *Roczniki Rzeszy* – roczniki fuldajskie, kwedlinburskie, hildesheimskie oraz wybrane roczniki polskie – kamienieckie, krakowskie oraz kroniki polskie – m.in. śląską *Kronikę Polską*²⁶. Niestety w przypadku edycji Widukinda znów mamy do czynienia z pozbawioną znamion naukowości metodą pracy translatorskiej. Aby ją przybliżyć najlepiej jest oddać głos samemu tłumaczowi: *widać [w kronice] rzymskie wzorce pisarstwa, poprzez wprowadzenie nazewnictwa: legat i kolega w odniesieniu do dowódców oddziałów saskich. W innych miejscach nazewnictwo to w odniesieniu do dowódców nie występuje, choć istotnie legiami wielokrotnie nazywane są oddziały wojskowe. Oznacza to jak przypuszczam, innych rzeczywistych autorów opisów, w tym innych niż osoba samego Widukinda. Staralem się także odróżnić znaczenie słów: komes, margrabia, książę, z których pierwsze oznacza „kasztelana”, drugie księcia z nadania, trzecie, księcia krwi. (...) Zastosowałem następującą metodę pracy. Pierwszy przekład był całkowicie swobodny, mogę nawet nazwać go wyobrażeniem czy beletrystką, bo choć zajął mi ok. 5 tygodni, był bardzo niedokładny. Równocześnie starałem się ujednolicić pisownię tekstu. Drugie podejście do tekstu zajęło mi ok. 3 tygodni i stanowiło uporządkowanie całości z wyeliminowaniem najbardziej luźnych, poetyckich fragmentów. Trzecie podejście miało zbliżyć tekst do łacińskiego oryginału. W etapie tym tekst został wychropowawany, a miejsce prozy poetyckiej zastąpiła łacińska surowość, lecz jednocześnie lapidarność*²⁷. Pozostawiam to bez komentarza.

Przyjęte w obu przypadkach przez edytorów założenia powodują, że nie ma w zasadzie sensu rozpatrywać już rzetelności tych tłumaczeń, gdyż zostały one wykonane nie z oryginałów, ale z kolejnych edycji oddalając je od pierwotnych przekazów. Pominę też tu zasadność wydania aż trójjęzycznego pracy Widukinda (łacina, polski, angielski), czy zastosowania w edycji Gestów nienumerowanych

²¹ Saxo Grammaticus 2014, 453-454.

²² O badaczu tym zob. Pade 2012.

²³ Saxo Grammaticus 2005.

²⁴ Vvitichindus 2013.

²⁵ Tyszkiewicz 1974, 3-6; Rosik 2000, 60n; Hrabowá 2006, 56-65.

²⁶ Regni 2014; Annales 2014.

²⁷ Vvitichindus 2013, 285.

komentarzy po niemal każdym akapicie, a przede wszystkim brak indeksu w obu. Z uwagi na przyjętą tu metodologię oraz oszczędności w postaci widocznego w licznych literówkach braku korekty, czy wspomnianego braku indeksu, a także nie najmniejsze ceny obu prac wydaje się, że celem ich wydania wcale nie była chęć rozpowszechnienia tych ważnych źródeł historycznych w społeczeństwie polskim, ale szybki zysk wydawców. Na koniec wypadnie mi odnieść smutną konstatację, że na rzetelne i wiarygodne tłumaczenia tychże pomników dziejowych przyjdzie nam jeszcze poczekać, a przedstawione tu wypadnie odłożyć do gabinetu historiograficznych osobliwości.

Paweł Migdałski, Uniwersytet Szczeciński

Bibliografia

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Annales 2014. *Annales Sacri Romani Imperii. Roczniki Rzeszy*, tłum. G.K. Walkowski. Bydgoszcz.
- Anonim 1999. *Anonim tzw. Gall, Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, oprac. M. Plezia. Biblioteka Narodowa I 59. Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Einhard 1950. *Einhard, Życie Karola Wielkiego*, przeł. J. Parandowski, wstęp i obj. A. Gieysztor. Biblioteka Narodowa II 59. Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Gesta Hungarorum 2006. *Anonimowego notariusza króla Béli Gesta Hungarorum*, tłum. A. Kulbicka, K. Pawłowski, G. Wodzinowska-Talińska, wstęp i przyp. R. Grzesik. Kraków.
- Helmold 1974. *Helmolda Kronika Słowian*, przeł. J. Matuszewski, oprac. J. Strzelczyk. Warszawa.
- Helmoldus 2014. *Helmoldus. Kronika Słowiańska - Chronica Slavorum*. Sandomierz.
- Historia Królestwa Słowian 1988. *Historia Królestwa Słowian czyli Latopis Popa Duklanina*, przeł., wstęp i komentarze J. Leśny. Warszawa.
- Kantzow T. 2005. *Pomerania. Kronika Pomorska z XVI w. 1-2*, tłum. K. Gołda, oprac. T. Białecki, E. Rymar. Szczecin.
- Kosmas 1968. *Kosmasa Kronika Czechów*, przeł., wstęp i komentarze M. Wojciechowska. Warszawa.
- Kronika Wielkopolska 1965. *Kronika Wielkopolska*, tłum. K. Abgarowicz, wstęp i komentarze B. Kürbis. Warszawa.
- Kronikarze czescy 1978. *Kronikarze czescy. Kanonik Wyszehradzki, Mnich Sazawski*, przeł., wstęp i komentarze M. Wojciechowska. Warszawa.
- Mistrz Wincenty 1999. *Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek), Kronika polska*, przeł. i oprac. B. Kürbis. Biblioteka Narodowa I 277. Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Olrik J., Ræder H. (red.) 1931. *Saxonis Gesta Danorum 1. Haunia*.
- Piotr z Dusburga 2004. *Piotr z Dusburga, Kronika ziemi pruskiej*, przeł. S. Wyszomirski, oprac. J. Wenta. Toruń.

- Piśmiennictwo 1966. *Piśmiennictwo czasów Bolesława Chrobrego*, przeł. K. Abgarowicz, wstęp i komentarze J. Karwasińska. Warszawa.
- Polak M. 2008. *Kronika papieży i cesarzy*, przeł. i komentarz A. Fabiańska, J. Soszyński, wstęp J. Soszyński. Kęty.
- Pomorze Zachodnie 1979. *Pomorze Zachodnie w żywotach Ottona*, przeł. i oprac. J. Wikariak, wstęp G. Labuda. Warszawa.
- Powieść minionych lat 1999. *Powieść minionych lat*, przeł. i oprac. F. Sielicki. Biblioteka Narodowa II 244. Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Regni 2014. *Regni Poloniae Documenta rerum gestarum*. Bydgoszcz.
- Saga o wikingach 2011. *Saga o wikingach z Jom, według Carla Christiana Rafna z języka duńskiego przetłumaczył i komentarzami opatrzył J. Wołucki*. Sandomierz.
- Saxo Grammaticus 1911. *Saxo Grammaticus Danmarks krønike 1-2*, oversat af Fr. Winkel Horn med illustrationer af Louis Moe. København.
- Saxo Grammaticus 2005. *Saxo Grammaticus. Gesta Danorum / Danmarkshistorien*, red. K. Friis-Jensen, tłum. P. Zeeberg. Kopenhagen.
- Saxo Grammaticus 2014. *Saxo Grammaticus. Gesta Danorum kronika Danii wg opracowania Fr. Winkela Horna z duńskiego przetłumaczył J. Wołucki*. Sandomierz.
- Vvitichindus 2013. *Vvitichindus. Res gestae Saxonicae. Annales Corbeienses. Annales Hildesheimenses/Widukind. Dzieje Sasów. Roczniki korbejskie. Roczniki hildesheimskie*, przeł. G.K. Walkowski. Bydgoszcz.
- Wipon 2005. *Wipon. Chwalebne czyny cesarza Konrada II*, przeł. E. Milkamanowicz, wstęp J. Sochacki. Kraków.
- Żywot św. Stefana 2003. *Żywot św. Stefana króla Węgier czyli Kronika Węgiersko-Polska*, przeł., wstęp, komentarze R. Grzesik. Warszawa.

LITERATURA

- Ehrhardt H. 1995. *Skjöldunga saga*. W: N. Angermann i inni (red.), *Lexikon des Mittelalters* 7. München, sp. 1975-1976.
- Friis-Jensen K. 1996. *Saxo og Absalon*. W: F. Birkebeck, T. Christensen, I. Skovgaard-Petersen (red.), *Absalon feedrelandes fader*. Roskilde, 44-56.
- Friis-Jensen K. 2000. *Olav den hellige hos Saxo*. W: I. Ekren, L. Boje Mortensen, K. Skovgaard-Petersen (red.), *Olavslegenden og den latinske historieskrivnin i 1100-tallets Norge*. København, 250-262.
- Hrabová L. 2006. *Stopy zapomenutého lidu. Obraz Dějin Polabských Slovanů v historiografii*. České Budějovice.
- Hube H.-J. 2004. *Saxo Grammaticus, Gesta Danorum. Mythen und Legenden des berühmten mittelalterlichen Geschichtschreibers*. Wiesbaden.
- Johannesson K. 1978. *Saxo Grammaticus. Komposition och världsbild i Gesta Danorum*. Stockholm.
- Labuda G. 1954. *Słowiańszczyzna pierwotna. Wybór tekstów*, Warszawa.
- Labuda G. 1975. *Sakso Gramatyk*. W: W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Splawiński (red.),

Słownik Starożytności Słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII 5. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 19-20.

- Labuda G. 1999. *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych*. Poznań.
- Nyberg T. (red.) 2004. *Saxo and the Baltic Region. A Symposium*. Odense.
- Öberg J. 1998. Saxo Grammaticus - Patriot und Europäer. *Mittellateinisches Jahrbuch* 23, 106-118.
- Pade M. 2012. Karsten Friis-Jensen 1947-2012. *Aigis* 2012(2). - <http://aigis.iglu.dk/2012,2/KF-J.pdf>
- Pieradzka K. 1953. *Walki Słowian na Bałtyku w X-XII w.* Warszawa.
- Rosik S. 2000. *Chrześcijańska interpretacja religii pogańskich Słowian w świetle kronik niemieckich XI-XII wieku (Thietmar, Adama z Bremy, Helmold)*. Wrocław.
- Sawyer B. 1994. Saxo Grammaticus und Gesta Danorum. W: A. Scharer, G. Scheibereiter (red.), *Historiographie im frühen Mittelalter*. Wien-München, 531-538.
- Schröder H.-D. 1967. Gesta Danorum Saxa Grammatyka jako źródło do dziejów Słowian nadbałtyckich. *Przegląd Zachodniopomorski* 1967(5), 17-30.
- Skovgaard-Petersen I. 1969. Saxo, Historian of the Patria. *Mediaeval Scandinavia* 2, 55-77.
- Skovgaard-Petersen I. 1980. rec. K. Johannesson. Saxo Grammaticus. Komposition och världsbild i Gesta Danorum. *Lychnos bibliotek* 31. Stockholm, Almqvist & Wiksell International 1978. 348 s. 110 sv. kr. *Historisk Tidsskrift* 14(1), 139-144.
- Skovgaard-Petersen I. 1982. Saxo. W: S.C. Bech (red.), *Dansk biografisk leksikon* 12. København, 638-642.
- Skovgaard-Petersen I. 1991. Saxo Grammaticus. A national Chronicler making use of the Genre Chronica Universalis. W: J.P. Genet (red.), *L'historiographie Médiévale en Europe*. Paris, 331-340.
- Szacherska S.M. 1976. Mistrz Wincenty a Saxo Grammatyk. *Studia Źródłoznawcze* 20, 46-55.
- Tyszkiewicz L. 1974. Sasi i inne ludy w Dziejach saskich Widukinda z Korwei. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prace filozoficzne* 195, 3-37.
- Volz R. 1995. Saxo Grammaticus. W: N. Angermann i inni (red.), *Lexikon des Mittelalters* 7. München, sp. 1422-1423.
- Weber G. 1987. Intellegre historiam, Typological Perspectives of Nordic Prehistory (in Snorri, Saxo, Widukind and others). W: K. Hastrup, P. Meulengracht Sørensen (red.), *Tradition og historie-skrivning. Kilderne til Nordens ældste historie*. *Acta Jutlandica* 62(2). Humanisk serie 61. Aarhus, 95-141.
- Wołucki J. 2000. *Gdańsk. Duńskie karty historii*. Gdańsk.
- Wołucki J. 2005. *Wiking a sprawa Polska*. Gdańsk.
- Zeeberg P. 2004. Translating Saxo. W: T. Nyberg (red.), *Saxo and the Baltic Region. A Symposium*. Odense, 13-22.